

HUDEBNÍ REVUE

4/13

opus musicum

OBSAH

Studie	Počítač jako živý instrumentální part. Geneze elektroakustické skladby Spectral Shapes jako otevřeného kompozičního prostředí • Michal Rataj Radioaktivní prostředí jako zdroj inspirace pro kompoziční tvorbu. Vstupování nehuděbních prvků do hudební struktury • Eliška Cílková Mystika vůni. Multimediální projekt inspirovaný knihou Josefa Váchala • Jiří Lukeš Pavel Křížkovský (1820–1885), zakladatel moravského cyrilismu • Eva Vlčarová Teoretická východiska a praktické aspekty Kirnbergerova ladění. Část I. • Martin Celhoffer	6 17 34 48 60
Události	Newyorská konference Music and the Moving Image, 31. 5.–2. 6. 2013 • Romana Klementová Brněnský varhanní festival 2013. Skvosty mistrů varhanního umění • Hana Bartošová Expozice nové hudby 2013 – hledající, objevující? • Klára Mühlová Forfest jako prostor pro... • Jan Grossmann Mezinárodní kolokvium Globální ohrožení umění jako kulturního fenoménu • Vojtěch Mojžíš Neodolatelná Carmen - Marta Krásová od Jaroslava Balzara • Petra Medříková	73 77 81 86 92 96
Rozhovor	„Po muzikologii se mi stýská...“. Rozhovor s rektorem Masarykovy univerzity Mikulášem Bekem. • Kateřina Hnátová	98
Recenze	Lubomír Spurný: Heinrich Schenker (1868–1935). Kapitoly z hudební teorie a analýzy • Miloš Zapletal Lucie Brázdová: Hudba a kardinál Dietrichstein 1599–1636 • Vladimír Maňas CD: Zdeněk Fibich: Bouře • Miloš Zapletal	106 108 114
Infoservis		118

Forfest jako prostor pro...

JAN GROSSMANN

Provozování hudebního umění je přímým předáváním energií, krásy, touhy po vyšším a lepším; materializace hudebně myšlenkového obsahu od tvůrce přes interpreta nebo bez interpreta k posluchači. Hudební umění je vystoupením živého interpreta před posluchači, ovšem i umění zprostředkované nahrávkou má posluchači co říci, čím ho oslovit, čím ho obdarovat. Je to posvátná chvíle doteku inspirace, doteku vědomí a ducha. Hudební umění je jedinečné, silné, nabíjející svou neopakovatelností a opravdovostí. A čím byl neopakovatelný letošní 24. ročník festivalu Forfest?

Z těch koncertů, které jsem měl možnost navštívit, ve mně silný pocit nadšení zanechal monotonický klavírní koncert Martiny Mergentalové a Jana Stojánka (22. 6.), který se konal ve Sněmovním sále kroměřížského zámku. Mladí pianisté kompletně provedli klavírní sonáty Luboše Fišera (s výjimkou druhé, která se údajně po-

hřešuje): Martina Mergentalová sonáty č. 1, 7, 8, Jan Stojánek sonáty č. 3, 4, 5, 6. Oslovila mě plasticita, s jakou umělci modelovali v sonátech jejich myšlenkový průběh i formové ukotvení. Oba hráli téměř všechny sonáty z paměti.

Violoncellista Štěpán Filipek za klavírní spolupráce Ondreje Olose (SR) nadchli posluchače technickou úrovní, vzácným pochopením a přesvědčivou interpretaci kompozičně odlišných děl (25. 6.). Skladby pro sólové violoncello *Arcuatus* Radomíra Ištvana a *Křízová cesta* Jana Hajíče přednesl Štěpán Filipek s expresivitou, barevností, přesvědčivě a suverénně. Ištvanova skladba zaujala sevřeností formy a promyšlenou prací s materiélem a přes všechnu barevnost střízlivými kompozičními prostředky. Hajíč se zase více než popisností náboženské tématiky vyjadřoval asociativně, uvolněně, nechával hudební a instrumentální nárazy doznívat nerozvedené, jakoby nahrozené. S klavírem zazněly dvě kompozice Františka Gregora Emmerta. Už jsem si zvykl, že přečíst si v programu, že nazni některé jeho dílo, znamená očekávat nová překvapení, nečekané

Obr. 1 Pianista Jan Stojánek, foto archiv festivalu.

Obr. 2 Hudební skladatel Pavel Žemek Novák foto archiv festivalu

úhly pohledu, instrumentační náročnost, mistrovství zpracování, ale především naléhavost, vášeň. Posedlost vírou a nedogmatická oddanost Novému životu podle Ježíšova učení. Je to ještě vášeň? Tady nejde ani v nejmenším o l'art pour l'art v nedekadentním slova smyslu, ale o l'art pour l'idée v nedogmatickém, ale religiozním, snad více v hegelovsko-idealisticckém než rigidně-katolickém slova smyslu. Ve dvou skladbách, mezi jejichž vznikem uběhlo neuvěřitelných 37 let, jsem si uvědomoval celoživotní jednotu Emmertova duchovního a uměleckého postoje a názorů. Skladba *Asociace* jako vybičovaná slavnost pohybu těla a ducha. Všechny myšlenkové asociace směřují k jedinému cíli, k Jedinému. Sonáta č. 3 *Melody Song* jako nádherná, velebná síla, jemnost, cit a osvobožující mystický prožitek. Provedení Emmertových skladeb jsem vnímal jako symbolické setkání zástupců generace tří-

cátníků se zralým sedmdesátníkem, kteří si rozumí v nadčasové myšlenkové symbióze.

Vystoupení violoncellisty Nicoly Baronih (Itálie) a pianistky Eleny Letňanové (SR) v italsko-francouzsko-českém programu (26. 6.) ve mně rezonovalo zase jinak. Zazněla exhibiční *Toccata pro klavír* Klementa Slavického. Vedle ní pak ve světové premiéře (i když datem vzniku spadající do let 1997 a 2000, ta první po přepracování) skladby *Sekhmet* a *Sfumato 2000* pro violoncello a klavír významného francouzsko-gruzínského skladatele Nicolase Zourabichviliho de Pelken, tvůrce opravdě syntetizujícího a postmoderního. Obě skladby jsou naléhavé, dramatické, se zajímavým (modálním?) tónovým terénem použitým ve vedení hlasů i akordice. Elena Letňanová je rozená sólistka i komorní hráčka, jejíž intelekt, vzdělání, empatie a sociální a estetická inteligence dovolují vytvarovat interpretované skladby s úžasným nadhledem, zároveň jako kdyby se jich

Obr. 3 Skladatel Massimiliano Messier ze San Marino foto archiv festivalu

zmocňovala a vnitřně je adoptovala. Ve violoncelistovi Baronim našla reagujícího partnera, který na mě sice v první skladbě působil nekoncentrovaně, jakoby nerozehraně, ale posléze panovala souhra. Zourabichvili ve své skladbě poskytl celu řadu krásných příležitostí, mj. v několika sólových kadencích. Druhá skladba však už vyzněla suverémně jako efektní toccata se scherzozními prvky a komikou či sarkasmem v úvodním a třetím díle, s chlapskou bravostí v díle středním a s kombinací obou materiálů před závěrem. Pak přišly na řadu skladby Massimiliana Messierho (San Marino). Jako chutný předkrm zahrála Elena Letňanová v české premiéře skladbu *Echi di voce umana* se zajímavě zpracovanými mikrostrukturami střídanými nápaditě, nemechanicky vrstvenými klastry. Po ní přišel vrchol programu, jednadvacetidílné dílo *Zadig* pro elektrické violoncello a elektroniku. Elektronika nebyla komplikovaná. Do předpřipraveného elektronického

průběhu vtipně integrovala live zaznamenávané, upravované a repetované struktury, zahrnané „živým“ violoncellem. Stačilo jen, aby N. Baroni ve vhodném okamžiku přešlápl s pomocí nožní páčky z jednoho tracku na druhý, z jedné sekvence na druhou. Duchaplný hudební proud plynul nápaditě a organicky, využívaje přitom různé způsoby hry a tvøení tónů, bicí prvky o korpus a struník, „preparované“ zvuky na nástroji, různá echo z elektroniky a do elektroniky, skordaturu, mixy, zpíváné tóny v kontrapunktu s tóny vyluzovanými nástrojem a elektronikou či přidávání jednotlivých tónů do postupně zahušťovaného multizvuku. Přespříliš dlouhý, téměř tříhodinový program ale publikum zvládlo a odměnilo hráče a přítomného skladatele nadšeným potleskem. Zajímavý byl koncert souboru *Ad Libitum Ensemble* z Budapešti (29. 6., Ildikó Szakács – sopran, Peter Kazán – klarinet, Pinter Balázs – violoncello a Ferenc János Szabó – klavír).

Obr. 4 Ad Libitum Ensemble z Budapešti, foto archiv festivalu.

Dramaturgie byla zaměřena na skladby stylově spíše neoromantické (v jednom případě až pseudoromanticky), neoklasické a na klasiku 20. století. I. Szakácz předvedla svůj krásný, znělý hlas a výborné frázování ve spolupráci s ostatními už v dramatické skladbě Jana Nováka *Mimus magicus* a mimořádně zdařile v ariettě Luboše Bernátha *Seba som stretla*, která zazněla ve světové premiéře. Celý soubor v ní doslova exceloval. Skladba začala jakoby z ničeho, s velmi nesměle se vynořujícími motivky, sopranistka s téměř rovným tónem. Sugestivita chvíle byla prudce přerušena dramatickým zvratem a dravou expozicí. Další kontrastní zvrat k téma scherzovní nadlehčenosti a následnému pianissimu znamenal doklenutí vlny, na jejímž „dně“ překvapilo krátké parlando jako myšlenkové těžiště díla a po něm následovala druhá vlna, už méně vypjatá. Skladbu hodnotím jako velmi dobrou a zajímavou. Podobně jedinečně vyznělo závěrečné *Fantasy trio*, op. 26 Roberta Muczyńskiego pro klarinet, violoncello a klavír střídající věty

dramatické, strhující, energické s větami spíše zdumivými a zpěvnými. Zajimavě působila v závěrečné větě až martinůvská rytmika a sazba, tajemné pizzicato, respektive à la pizz., ve všech nástrojích a finální dramatická tečka. V den Janáčkových narozenin vystoupila japonská sopranistka Nao Higano. Po studiích v Japonsku žila a postgraduálně studovala v Bratislavě a dnes působí v České republice a koncertuje po světě. Program, který připravila s klavíristkou Zuzanou Biščákovou (SR) a mladým klarinetistou Martinem Adámkem (ČR), byl možná až příliš pest्रý, všechny skladby však zazněly v přesvědčivé interpretaci a na skvělé technické úrovni. N. Higano a Z. Biščáková poslaly, jak jsem očekával, výborný výkon. Měrou nejvyšší mě však překvapil mladičký Martin Adámek, především v technicky, výrazově, ba i tektonicky náročné *Sequenzi IXa* pro sólový klarinet Luciana Beria. Kdo už dilo slyšel, ví, že stejně jako v ostatních sequenzích i v té klarinetové využil L. Berio ty nejrafinovanější technic-

ké a výrazové postupy. Adámek je nejen zvládl s bravurou, ale vtiskl skladbě řád a pevnou, přehlednou formu.

Velmi působivě vyzněl komorní recitál violisty a skladatele Ondřeje Štochl (4. 7.) v chrámu sv. Jana Křtitele. Nejdříve byla provedena až žensky něžná skladba Němce Jakoba Ullmanna *Pianissimo* pro sólovou violu, potom skladba Sofie Gubajduliny (název mi unikl), která zazněla jako náhrada za původně plánovanou světovou premiéru díla Pavla Zemka, jež odpadla z nenadálých technických důvodů. Skladba Sofie Gubajduliny vznikla někdy v 50. letech. Její počáteční spíše jemná a tichá struktura se postupně zahušťovala v prostředcích i výraze, jako kdyby imitovala reálné nástroje a zpěv. Sluší se pochválit také spoluúčinkování sympatického hosta Forfestu – teprve trináctileté houslistky Terezky Horákové z Prahy, Štochlové žačky. Skladatel Peter Graham ji svěřil a Ondřej Štochl s ní připravil provedení *Sonaty Natalis* pro sólové housle. Děvčátko ji zvládlo až neuvěřitelně čistě a bezproblémově. I takový byl letošní Forfest v Kroměříži.

Z ostatních živých koncertů, které jsem neslyšel, bych rád alespoň zminil vystoupení zvukově i kompozičně experimentální *Industrial Philharmony* Hodonín s uměleckým vedoucím Petrem Vaculovičem (4. 5.), houslový sólorecitál Zdeňky Vaculovičové (20. 6.), která pro každý ročník připravuje prezentaci nových zajímavých skladeb – tentokrát od českých, slovenských a německých skladatelů, dále progresivní *Duo Atreid Prague* (21. 6., Hanuš Axmann – klarinet, Jiří Lukeš – akordeon), které rovněž připravilo reprezentativní výběr z české a světové avantgardní literatury (jednak sólového repertoáru, jednak skladeb pro toto netradiční duo). Koncert s atraktivním programem připravili organizátoři do Dómu sv. Václava v Olomouci (23. 6.). V podání recitátora Vítězslava Marčíka a varhanika Karla Hinera zazněla známá kompozice Petra Ebena *Jan Ámos Komenský – Labyrinth svě-*

*ta a ráj srdce.. „Varhany trochu jinak“ – tak by se dal nazvat zajímavý projekt varhaníka Jaroslava Tůmy (25. 6.), který připravil improvizacní vstupy ke grafikám Petra Štěpána promítaným na plátno instalované v kroměřížském chrámu sv. Mořice. Do třetice pak varhany zazněly opět v chrámu sv. Mořice v podání Hany Ryšavé (30. 6.). Ve *Mši pro soprán a varhany* Zdenky Vaculovičové spoluúčinkovala Schola sv. Mořice, velkolepé *Amen* s některými prvky minimalismu od Michala Janoška pak už zaznělo na závěr koncertu z nahrávky. Nemohu zapomenout ani na vystoupení flétnistky Aisling Agnew a kytaristy Matthewa McAllistera (24. 6.) ve skladbách britských, českých a dalších autorů.*

Živá vystoupení byla vhodně doplnována poslechovými pořady. Jedinečným počinem bylo zařazení dvouvečerního projektu v chrámu sv. Mořice s přehrávkou vrcholné kompozice Sofie Gubajduliny *Janovy pašije* (20.–21. 6.), stejně tak poslech kompaktu se smyčcovými kvartety osobně přítomného Davida Matthewse (Velká Británie) v chrámu sv. Jana Křtitele (22. 6.). Jedinečným prožitkem byl i poslech 24 *preludií a fug pro klavír* Pavla Zemka (30. 6.). Součástí festivalu byly také mezinárodní kompoziční kurzy ve Sboru J. Blahoslava v Kroměříži (1. až 7. července) s lektory z Německa a ČR, *Propria F. G. Emmerta* zařazená po čtyři podvečery do průběhu běžných liturgií, vernisáž fotografií P. Barana v Galerii U Artuše v Kroměříži (26. 6.) a vernisáž *Zrání – Velké formáty* Václava Vaculoviče na počest hudby Josefa Suka v Galerii Sýpka ve Vlkově (1. 8.).

Souhrnem obsahoval letošní ročník festivalu Forfest celkem 35 akcí, z toho 14 živých koncertů, 3 poslechové pořady, výstavy, mezinárodní kompoziční kurzy, workshopy a k tomu třídení bienální mezinárodní kolokvium (24. až 26. 6.) s aktivními účastníky z devíti zemí Evropy, USA a Japonska (o něm pojednává samostatný článek Vojtěcha Mojžíše, viz s. 92, pozn. red.).

Mezinárodní kolokvium Globální ohrožení umění jako kulturního fenoménu

Obr. 1 Účastník kolokvia Laurence Sherr z USA; foto: archiv festivalu.

VOJTECH MOJZIS

Ve dnech 24. až 26. 6. 2013 proběhlo v rámci 24. ročníku Forfestu v Kroměříži kolokvium *Duchovní proudy v současném umění*. Jeho letošní téma neslo název *Globální ohrožení umění jako kulturního fenoménu*. V průběhu tří dnů zaznělo v přívětivém prostředí sálu Muzea Kroměřížska celkem 12 příspěvků od domácích i zahraničních účastníků.

Vstupní referát Davida Matthewse z Velké Británie se zamýšlel nad způsobem uchopení duchovních námětů významnými tvůrcími osobnostmi evropské hudby. Referent se neopomenul zmínit ani o současné britské generaci. Přednáška byla doplněna Matthewsovou vlastní hudbou, která zazněla ze zvukového záznamu.

Mladý skladatel a muzikolog Laurence Sherr z Kennesaw State University přednesl příspěvek zaměřený na hudbu reflektující hrůzy holocaustu. Z videozáznamu zazněla v podání mladých pražských umělců nahrávka Sherrovy komorní skladby *Jazyk plamene*.

Charakter spíše informativní mělo vystoupení Friedricha Edlemanna a Rebeccy Rust z Německa, kteří představili nahrávky skladeb Hanse Gála a Maxe Sterna. Zatímco dvě Gálovovy kompozice (*Divertimento pro fagot a violoncello* a výběr ze *Suity pro sólové violoncello*, op.109b) se jeví jako pokračování bachovského instrumentálního kompozičního slohu, *Songs of Ascents* izraelského soudobého skladatele Maxe Sterna výrazně těží z rustikálních asociací. Max Stern byl i čtvrtým účastníkem kolokvia. Představil videosnímek, zachycující studiové natáčení jeho vlastní orchestrální kompozice, melodramu spojujícího inspirace duchovní a přírodní.

Program druhého dne kolokvia zahájila beseda s irsko-skotským komorním duem, flétnistkou Aisling Agnew a kytaristou Matthew McAllisterem. Oba přítomní poukázali na nezbytnost úzké spolupráce interpretů se skladateli, která umožňuje precizování artikulace a témbra a následně hlubší prožitek posluchačů.

Pravidelná návštěvnice kroměřížského Forfesta Elena Letňanová referovala o duchovních aspektech tvorby slovenského skladatele Juraje Beneše. Příjemným tematickým zpestřením bylo zařazení příspěvku *Sochár v zajatí světla a přírody, světlo zajaté v sochách*. Jeho autor Vladislav Grešlik z prešovské univerzity analyzoval ideovou orientaci a tvorbu slovenského sochaře Jaroslava Drotára.

Ve zcela teoretické rovině se pohyboval příspěvek *Umění a svět spirituality* bratislavského vědce Mariana Paukova. Postavením umění v současné české společnosti se zabýval referát *What we need art for* Ivo Medka, hudebního

skladatele a současného rektora JAMU v Brně. Byl zaměřen sociologicky a adresován především naší současné politické reprezentaci. Slovenský skladatel Vladimír Bokes, chairman celého kolokvia, ve svém příspěvku představil vlastní kompozici nazvanou *Odchody*, cyklus šesti písni pro bas a komorní orchestr.

Vojtěch Mojžiš a Olga Mojžišová z Prahy svůj příspěvek věnovali historii a současnosti uměleckého spolkového života. Zmínili se jak o počátcích hudebních spolků v Praze ve druhé polovině 19. století, tak i o této činnosti v průběhu dramatického 20. století. Velmi konkrétní pohled nabídli na dějiny Sdružení pro soudobou hudbu *Přítomnost*, jejíž stopy v dějinách české hudební kultury sledovali až do konce první dekády 21. století.

Třetí den kolokvia zahájila Helena Stehlíková Babyrádová, výtvarnice a historička umění z Masarykovy univerzity v Brně. Ve své tvorbě využívá hmatovou zkušenosť a její integraci do auditivního uměleckého prostředí.

Skladatel a hudební teoretik Massimiliano Messieri z Istituto Musicale Sammarinese (San Marino) svůj příspěvek nazval *Chaos, když se stroj stává Božím partnerem*. Poukázal na další, někdy i problematické možnosti, které přinášejí vyspělé počítačové programy v oblasti kompoziční tvorby.

Matěj Kratochvíl, muzikolog a šéfredaktor časopisu *His Voice*, nastolil v závěrečném příspěvku kolokvia opět otázky spíše sociologické. Hovořil zejména o současné roli hudebního umění v převážně pragmaticky orientované společnosti.

Celé kolokvium se neslo, podobně jako festival Forfest, v duchu obohacující atmosféry plné komunikace, předávání zkušenosť a nalézání nových cest a pohledů na hudbu a její vazby a úlohy v současné společnosti.

Harmonogram kolokvia: Duchovní proudy v současném umění

(24. – 26. června 2013)

Globální ohrožení umění jako kulturního fenoménu
Rostoucí ohrožení duchovní identity dnešního člověka

Pondělí 24. 6. 2013

David Matthews (Great Britain): String Quartets Compositions

Violeta Dinescu (Rumunsko/Německo): NOSFERATU – record of world premiere of Violeta Dinescu's film music

Laurence Sherr (USA): Holocaust memorial work Flame Language

Friedrich Edelmann & Rebecca Rust (Německo/USA): additional live performance

Max Stern (Israel): Israel Philharmonic Orchestra - presentation of a new DVD

Jaroslav Šťastný (ČR): Festival Exposition of New Music

Úterý 25. 6. 2013

Aisling Agnew (Irsko) - Royal Scottish Academy of Music & Drama

Matthew McAllister (Scotsko) - Royal Conservatoire of Scotland

Elena Letňanová (SR): Skladatel Juraj Beneš – život a dílo

Vladislav Grešlik (SR): Sochár v zajatí světla a přírody, světlo zajaté v sochách. K tvorbě Jaroslava Drotára

Ivana Loudová (ČR): Duchovní identita ve vlastní tvorbě roku 2012

Ivo Medek (ČR): What we need art for - some thoughts (not only) for politicians

Vojtěch Mojžiš, Olga Mojžišová (ČR): Přítomnost - hudební spolek v dějinách české hudební kultury

Vladimír Bokes (SR): Cycle of song Departures for bass and chamber ensemble, S. Kopčák and Quasars

Středa 26. 6. 2013

Hana Stehlíková Babyrádová (ČR): Duše v hmatu

Marián Paukov (SR): Art and Spiritual World

Massimiliano Messieri (San Marino): Chaos, když se stroj stává Božím partnerem

Matěj Kratochvíl (ČR): Je hudba v ohrožení? A která?

Theodor Wiprud (USA): ESSAY FOR FORFEST